

(z kapitoly Poprava na počest dukelského výročí)

Byly to hodiny plné vzruchu, parádních uniforem a velkých slov. Nejčastěji vyslovované pojmy: armáda a Dukla. Šestý říjen připadl tehdy, psal se rok 1950, na pátek. Dopoledne se na ministerstvu národní obrany v Praze-Dejvicích sešli vysocí vojenští funkcionáři, aby do rukou armádního generála JUDr. Alexeje Čepičky složili přísahu. Věrností se tu ministrové, kterému bylo teprve čtyřicet let a jenž funkci převzal před půl rokem, zavázali náčelník generálního štábu armádní generál dr. Procházka, náměstkyně Laštovička a Reicin, oba divizní generálové, dále přednosta prezidentské kanceláře armádní generál Satorie, po něm přišli na řadu velitelé jednotlivých okruhů. Ještě předtím navštívila vojenská delegace Lány, kde ji přijal prezident Gottwald, a při přehlídce čestné rotý Hradní stráže se poprvé hrál slavnostní pochod zkomponovaný Václavem Dobiášem.

Prezident republiky vydal toho dne zvláštní rozkaz:

„Soudruzí vojíní, svobodníci, poddůstojníci! Soudruzí důstojníci a generálové! Před šesti lety, dne 6. října 1944, překročila Sovětská armáda společně s 1. československým sborem v SSSR z polského území za tuhých a těžkých bojů československou hranici v prostoru Dukelského průsmyku a přinesla našemu lidu osvobození od jařma fašistických okupantů i jejich buržoazních nohsledů. Na památku této události ustanovují den 6. říjen Dnem československé armády...“

Odpoledne a večer oslavy v neztenčené míře pokračovaly. Tháliin stánek na Vinohradech byl při této příležitosti přejmenován na Divadlo československé armády. V Národním se pro vybrané důstojníky a jejich manželky konalo slavnostní představení Fibichovy Šárky, ve Smetanově divadle nabídli podobnému publiku Branibory v Čechách. Ještě než se rozhrnuly opony, anebo to bylo současně, zaznělo v Praze, stejně jako v Plzni, Brně, Ostravě a Bratislavě dvacet dělostřeleckých salv. V hlavním městě pálii dělostřelci v půl osmé večer z Letné, Vítkova, Santošky, Vyšehradu i Petřína a ozvěna výstřelů se tříštivě šířila nad střechami domů všech, třeba i vzdálenějších pražských čtvrtí.

Dolehla ta ozvěna i na Pankrác, kde v celách smrti odpočítával osud neprodlužitelně poslední hodiny života dvou odsouzců, jichž se blízce, doslova osobně, týkal dnešní prezidentův rozkaz. Dolehla jistě i do Badeniho ulice v tehdejší Praze VII, kde důstojnice 1. čs. armádního sboru v SSSR Kira Skokanová, jejíž první muž – jak víme – padl u Sokolova a po boku druhého, kterého si vzala v již osvobozeném Humenném, prošla frontovou cestou od Jefremova přes Duklu až na Slovensko a Moravu, ukládala ke spánku své tři děti. Desetiletou Lianu, pětiletou Věru a dvouletého Petra, kterému byl za kmotra muž poctěný před několika hodinami složením přísahy ve funkci náměstka ministra národní obrany pro věci kádrové, divizní generál jménem Bedřich Reicin.

„Ty si teď lehnout ještě nepůjdeš, maminko?“ ptaly se děti paní Kiry. Zavrtěla hlavou a odvrátila tvář, aby nezahlédly, že se jí oči nezvykle lesknou.

Děti to naštěstí netušily, ale jejich matka měla před sebou přízračnou noc bez spánku. Na přelom pátku a soboty, zhruba na jednu hodinu po půlnoci, bylo úředně stanoveno, že se smí rozloučit se svým manželem, podplukovníkem Františkem Skokanem, jemuž prezident Gottwald odmítl udělit milost, a který bude tedy časně ráno popraven.

Ozval se zvonek a paní Kira uvítala ve dveřích Zdenu Šatanovou, manželku majora Klauďia Šatany, rovněž někdejšího důstojníka Svobodova sboru, kterého po odsouzení v jiném procesu čekal ve stejnou dobu shodný osud. Ty dvě se objaly a vzájemně si zakázaly plakat. Kde také pořad brát slzy?!

Už odezněly slavnostní salvy, dělostřelci se vraceli do svých kasáren, mimořádná divadelní představení rovněž skončila, jen hradní recepce na počest výročí dukelské bitvy a Dne československé armády byla ještě v plném proudu a křišťálové lustry zářily do sálů, když se Kira Skokanová a Zdena Šatanová potměnými ulicemi spícího města vydaly na cestu.

Roztřesené, unavené, bez sebemenší představy o tom, jak budou nejbližší okamžiky probíhat a jak to zvládnou, aby manželům pocitově nepřitížily. Navzdory všem strachům a pochybnostem pospíchaly naposledy pohlédnout do očí svým mužům-vojákům, také bojovníkům od Dukly.

(z kapitoly Tajemství písmene „R“)

Mnohokrát jsem se díval té dnes již několik let nežijící ženě do očí, a viděl jsem tytéž oči už také před více než čtyřmi desetiletími, kdy jsme se v nadějném čase osmašedesátého roku poprvé setkali a zveřejnil jsem tehdy alespoň torzo jejího svědectví. Ty oči se v ničem neměnily. Soustředěný pohled, laskavý, ale i netajeně cílevědomý a kategorický. Žena, která věděla víc, než je člověku zdrávo, a kvůli níž – když šla na povinnou vězeňskou vycházku či když ji vedli k dalšímu z četných výslechů – vyklíželi na sklonku jara devětačtyřicátého roku bezmála polovinu Pankráce.

Před lety, když jsme se poznali, mě upozornila na pár řádek, k nimž zřejmě cítila niterný vztah a které jí byly čímsi jako imperativním závazkem. Řádky z dopisu sepsaného v osamělé cele uprostřed plzeňské věznice Bory v noci z 20. na 21. června 1949:

„Před strašně a hrůzně tragickými okamžiky stojím klidný, vyrovnaný, s čistým svědomím... Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl, vždyť vše je tak průhledné – že jde však o politickou vraždu... Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti... studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost, pravda – snad jen dočasně... a šíří se nenávist, mstivost, zmizel smysl pro snášlivost, pro svobodu myšlení a projevu...“ O několik hodin později byl člověk, který tyto věty v podobě testamentu sděloval svým nejbližším, za krajně nedůstojných okolností popraven. Tak zemřel, doslova vestoje, přední činitel našeho protifašistického odboje, divizní generál Heliodor Píka, rodák ze Štítiny na Opavsku.

Dlouho, nekonečně dlouho museli jeho pozůstalí a jeho čest čekat na slovo NEVINEN. Senát Vyššího vojenského soudu je pronesl až v pátek 13. prosince 1968. Obnovené trestní řízení tehdy ukázalo nejen křivdu na muže, kterému již nikdo nevrátí život, ale poodhalilo také oponu mlčení nad metodami lidí, jimž tento justiční zločin, jeden z mnoha, zatížil svědomí. Opomeneme-li roli jednotlivců, opět se tu soustřeďovalo vše podstatné do jediného bodu – k 5. oddělení poučovacího hlavního štábu ministerstva národní obrany. Zde se vymýšlely účelově zacílené provokace, vznikaly falešné důkazy, sepisovaly se utrpením vynucené výpovědi, tady byl jeden z klíčových článků řetězce zla. Článek, o němž se dlouho vědělo jen velmi málo a dodnes zůstává v jeho obraze mnoho bílých míst, a to především proto, že většinu z těch, kteří měli v 5. oddělení po kritickou dobu hlavní slovo, smetly a navždy umlčely mlýny, jimž pomáhali vdechovat život. Žil však, až donedávna žil, korunní svědek mnoha činů 5. oddělení. Svědkyně. Žena, jejíž paměť představovala pro některé skupiny lidí zosobněné nebezpečí – a pro jiné zase až nahmatatelnou a vyslovitelnou podobu naděje –, a která si své vědomosti za žádnou cenu nemínila vzít do hrobu. Žena, již bylo určeno, aby se nevrátila z kriminálů, jejichž martyriem procházela dlouhých osm let, a které ještě po mnoho pozdějších desetiletí radili, aby večer raději nechodila po ulici sama, protože nelze dát ruku do ohně za její bezpečnost.

– *Bála jste se, paní Ludmilo Řičicová-Uhlířová?*

„Ano. Ale každý, kdo něco podobného prožil, vám potvrdí, že i sebevětší strach je pocit, na který si poté, co překonáte nějaký vrcholný bod, prostě zvyknete, naučíte se s ním vynuceně žít. A já se, mohu-li to tak říci, především bála umřít. Někdy mi až připadalo, že prostě nemám na předčasnou smrt právo. Jako občan, křesťanka i žena.“

– *Vysvětlete to, prosím.*

„Musela jsem zůstat naživu, protože jen tak jsem mohla učinit to, co jsem učinit chtěla. Přála

jsem si, aby vyšly najevo všechny nezákonnosti, podlosti a intrikánství, jichž jsem se stala na 5. oddělení bezprostředním, a mnohdy vlastně jediným vnějším svědkem. V mnoha případech jsem se i se všemi přísně utajovanými podrobnostmi seznámila s tím, jakým způsobem byly přivedeny na popraviště anebo do dlouhodobého kriminálu desítky lidí, jak byly doslova zničeny celé rodiny. Chtěla jsem postiženým a jejich blízkým svým svědectvím pomoci při cestě za pravdou. Dokázat nevinu nevinných a vinu vinných – prostě osvětlit, jak Reicinovi muži svá obvinění a důkazy vyráběli. A jaké to všechno dohromady mělo mocenské i politické souvislosti a smysl.“

– *Kolik vám bylo, když jste do 5. oddělení nastoupila, a co jste měla v životě za sebou?*

„Bylo mi pětadvacet a vyrostla jsem v rodině důstojníka, rovněž můj bratr si po válce zvolil stejné povolání. Sedmnáctého listopadu 1939 mě Němci vyhodili z vysoké školy a při Opletalově pohřbu jsem ve dveřích filozofické fakulty také poprvé pocítila na zádech úder pendreku. Po osvobození jsem pracovala na ministerstvu sociální péče, odkud jsem shodou různých náhod přešla na hlavní štáb ministerstva národní obrany. Přijali mne jako administrativní pracovníci, uměla jsem německy i anglicky, ovládala český a německý těsnopis. Takže mne brali jako kvalifikovanou sílu, později sice kádrovému oddělení vadilo, že jsem nebyla ve straně a ani jsem tam vstoupit nemínila, ale to už je jiná historie. Přidělili mne do obranného zpravodajství, které se krátce poté začalo označovat jako 5. oddělení, a nastoupila jsem 1. února 1946, tedy asi dva týdny před aférou se štěchovickým archivem, který nám odvezli Američané, ale celá ta historie je značně spletitější, než se často vykládalo. Zaměstnání to bylo zejména zpočátku nesporně zajímavé. Hodnotily se různé informace ještě z období druhé světové války, 5. oddělení se tehdy zaměřovalo na boj proti nacistickým ilegálním organizacím, které působily ještě i po osvobození, sledovala se činnost banderovců, budovaly se agenturní sítě...“

– *Běžná zpravodajská práce. Upřesněme si však, prosím, vaše postavení. Sídli jste v budově hlavního štábu v Praze-Dejvicích. Kdo byli vaši nadřízení?*

„Do podzimu 1948, kdy se stal kádrovým náměstkem ministra národní obrany, zastával funkci šéfa 5. oddělení Bedřich Reicin, v době mého příchodu podplukovník, pak rychle plukovník a generál. Reicinovým zástupcem byl nejdříve podplukovník generálního štábu Černík, potom major JUDr. Karel Vaš a štábní kapitán Josef Mirovský. O něco později je vystřídal ve funkci zástupce plukovník a brzy nato generál Ludvík Klen, původně Kreisel, krycím jménem Kolovrat. Klenovi jsem také delší dobu přímo podléhala a přes chodbu jsme sousedili s Reicinem. Když Klen povýšil a stal se vedoucím 2. oddělení, což bylo ofenzivní zpravodajství (rozvědka), došlo k reorganizaci a hlavními aktéry v ‚pětce‘ zůstali pod přímým Reicinovým řízením z náměstkovského křesla podplukovník Richard Mysík a generál Josef Musil. Mysík jako vedoucí pátrací složky mne zařadil do svého úseku a starala jsem se mimo jiné o evidování agenturních sítí a zpráv. A právě tady, v rámci pátrací složky, se začalo odehrávat to podstatné, nejpodstatnější: připravovaly se tu vyprovokované, násilím získané, zfalšované či prostě jen všelijak zkomponované a nadhodnocené podklady k jednotlivým soudním žalobám, uměle se tu vytvářely volavčí protistátní skupiny, do jejichž sítí pak byli zatahováni předem vytipovaní jedinci.“

(z kapitoly *Tři šibenice, na jedné z nich lotr*)

„Co chcete, pane, slyšet?!

Od mámy, které z nepochopitelných důvodů odvedli na popraviště jediné dítě, a ještě ji nepřetržitě, noc co noc, den co den, pronásleduje a až do konce života, do jeho poslední vteřiny, bude pronásledovat vědomí, že to její dítě před smrtí strašlivě trpělo?! Veliký a obludný politický podvod to byl. Mého syna, studenta práv Borise Kovaříčka, člena napůl

vymyšlené a přehnaně zveličené odbojové skupiny, kterou měl údajně vést generál Karel Kutlvašr, při vyšetřování tak zbili na chodidlech, že se ani nemohl zúčastňovat povinných procházek na dvoře kriminálu. A tak ho tam prý položili na zem, ostatní spoluvězni chodili kolem něho v kruhu a on jen volal: ‚Namláceno – podepsáno!‘ Druhý mladík z této skupiny, rovněž student – právník Karel Bacílek, měl obličej opuchlý od ran a vyražené zuby, takže pořádně ani nemohl mluvit. Takhle se připravovala žaloba. V její první verzi uváděli mého syna až jako jedenáctého, potom však postoupil na čtvrté místo, a to už bylo zlé. Kladli jim za vinu až nepochopitelné věci, které se – pokud vím – nikdy nestaly. Podle toho také vypadal proces. V duchu jsem proklela paní Ludmilu Brožovou, jednu ze soudních přísedících, či snad pomocnici prokurátora, která se ve své závěrečné řeči vyslovila v tom smyslu, že všichni obžalovaní by patřili bez jakékoliv milosti okamžitě na šibenici. Nakonec to nejkrutěji dopadlo jen na tři z nich. Na ty dva mladé chlapce a na důstojníka Josefa Hrušku. Každá matka si umí domyslet, že jsem se až zalkla, když jsem to z úst předsedy senátu JUDr. Jana Metličky vyslechla.

Trest smrti...! Dodnes nevím, jak jsem se ze soudní síně dostala domů. Manžela to úplně zničilo, zhoršila se mu choroba a už tehdy jsem začala tušit, že ani on již nebude dlouho žít, což se také splnilo. Musím něco podniknout, říkala jsem si a opakovala jsem to sama sobě stále dokola. Napsala jsem prosebné dopisy prezidentu Gottwaldovi, jeho ženě Martě, ministrovi Čepičkovi. Nikdo z nich mi neodpověděl, ani paní Gottwaldová, která sama přece také porodila dítě. Triadvacátého května 1949 navečer nám právní zástupce sdělil, že rozsudek byl bohužel v plném rozsahu potvrzen, ujistil nás však, že do výkonu trestu musí uplynout určitá zákonná lhůta. Řekl také, že hned druhého dne, to je 24. května, podá úřední cestou žádost o milost. Tím mě a mého nemocného manžela poněkud uklidnil, myslel to asi dobře a probudil v nás naději. Téhož dne večer po desáté zazvonil však u dveří našeho bytu uniformovaný muž z Pankráce se vzkazem, že smíme použít dobrodiní zákona a jít se se synem rozloučit. Prý bude ráno popraven. V bezmocném zoufalství jsem mu křičela do obličeje, že to snad ani není možné, že i ten lotr Hitler dodržoval zákonnou lhůtu k vykonání rozsudku. Ten člověk jen pokrčil rameny, a protože nevěděl, co by odpověděl, prostě odešel.

A tak jsme strávili kousek poslední noci se svým jediným dítětem...

V cele smrti!

Boris byl klidný, anebo se tak před námi alespoň stavěl. Než ho dozorce okřikl, stačil nám říci, že smrt je pro něho lehčí než mučení, kterému byl po celé týdny vystaven... Rozloučili jsme se, ale jeho dva poslední dopisy jsme dostat nesměli. První z nich napsal hned po rozsudku, kdy myslel – jak jim to říkali –, že půjdou na Bory a budou tam čekat na rozhodnutí Nejvyššího soudu. Druhý dopis sepsal odpoledne toho 23. května, když se dozvěděl, že ho ráno oběsí. Loučil se, protože netušil, že se s námi bude moci ještě sejít. Ty dopisy nám odmítli vydat. ‚Viděli jste ho, tak co chcete víc?‘ řekli v kanceláři na Pankráci. Památka na něho nám nesměla zůstat v rukou. Jako by se i takového obyčejného dopisu syna rodičům báli. Protože neměli čisté svědomí.“

(Ella Kovaříčková)

(z kapitoly Vojáka živí naděje)

– *Co jste ve chvílích, kdy JUDr. Podčepický dočetl rozsudek, cítil, pane generále?*

„Vlastně ani nevím. Snad přece jen úlevu, ulehčení, protože nějaký děs z pojmu ‚doživotí‘ jsme si nepřipouštěli, každý z nás věřil, že musí dříve či později dojít ke zvratu poměrů. Advokát mi naznačil, že odvoláním vůči výši trestu bych neuváženě riskoval krk, takže jsem rozsudek přijal. V případě Josefa Kučery se však odvolal prokurátor JUDr. Dlouhý, a dal tím najevo, že požaduje provaz. Odtransportovali nás potom z Pankráce do Valdic neboli Kartouz

a odtud na Mírov. A pokaždé jsme se s Kučerou, ať záměrně, či náhodou, dostali na jednu celu. Byl na tom psychicky velmi špatně, bál se toho odvolacího řízení, stále mu totiž vyhrožovali šibenicí, vsugeroval si, že jí zřejmě neunikne.“

– *A unikl?*

„Neunikl. Odvezli ho z Mírova k novému procesu, pak dopravili zase zpátky, ale oddělili od ostatních. Byli jsme zrovna na povinné vycházce a Kučera mi z okna cely jednoznačným pohybem dlaně kolem krku naznačil, jak to před odvolacím senátem JUDr. Pacáka dopadlo...“

– *Takže?*

„Popravili ho 14. listopadu dvaapadesátého roku.“

– *Možná se zeptám trochu nevhodně, ale... proč jeho ano, a třeba vás nebo některého jiného ze spoluobžalovaných ne?*

„Těžko říct, neviděli jsme jim do karet. Zřejmě tu sehrál roli Kučerův vztah k jeho už zmíněnému spolužáku z akademie Ženíškovi, jemuž kladli za vinu otevřenou spolupráci s americkou zpravodajskou službou. Třeba se Kučera při vyšetřování dozvěděl něco o tom, jak tehle separátní proces se Ženíškem připravovali, takže Kučerovou popravou prostě mazali stopy. Možná. Ale mohlo to být i zásadně jinak.“

– *Jak?*

„Ještě jsem si jaksi sám pro sebe vydedukoval vlastní teorii. V době, kdy v ‚domečku‘ bitím, vázáním do řetězů a nevyspáním připravovali naši kauzu, došlo v 5. oddělení k vynucenému střídání stráží a rozpracované případy běžely už jen jaksi samospádem. Až dodatečně jsem si mohl seřadit dění do chronologické řady a leccos jsem pochopil. Reicin byl zatčen ve stejném měsíci jako já, v únoru jedenapadesát, a o něco později, zhruba v červnu, jsme určité změny pocítili i my. Sadista Pergl kamsi zmizel a brzy se s ním některé jeho oběti setkaly v kriminálu. Jako muklové s muklem. Také poměry v ‚domečku‘ se o trochu uvolnily, ustalo samoučelné ponižování, najednou i ke mně přišel nový referent a vyptával se na metody toho předchozího. Bylo mi to podezřelé, nevěřil jsem ani jednomu, ani druhému, všelijak jsem mezi tím kličkoval a nic podstatného neřekl. Kdežto Josef Kučera, jak mi potom prozradil ve Valdicích i na Mírově, využil příležitosti a rozbalil to doslova naplno. Sepsali s ním obsáhlý protokol, kde dopodrobna vypověděl, co s ním vyváděli a kdo jmenovitě to dělal a od koho asi přicházely instrukce. Po čase jsem měl dokonce příležitost se s tou výpovědí seznámit – bylo to otřesné, adresné, věcné. A já si myslím, že mu právě tehle protokol zlomil vaz. Ani ti, co přišli po Reicinových lidech, si nepřáli, aby do věci vniklo přespříliš světla. Kučera potřebovali zkrátka umlčet. A umlčeli. Navždy.“

– *A vy?*

„Nic výjimečného. Osudy blízké tomu, co prožili všichni ostatní, kteří byli podobně postiženi. Před chvílí byla řeč o naději. Už jsem nebyl voják, ale i tak mne naděje musela živit. V otřesných komunistických kriminálech se ta naděje u většiny z nás ztenčila na podstatu věci.“

– *Co bylo tou podstatou?*

„I v obtížných podmínkách si udržet rovnou páteř. A navzdory tomu přežít.“

Přežíval až do května 1960, do doby velké amnestie, kdy i naši vládcí museli vzít konečně na vědomí, že čas velkého tání se už nedá zastavit, v nejhorším jen zbaběle přibrzdit. A milníky toho přežívání byly Pankrác, Kartouzy, Mírov, koncentrační tábory, uranové šachty na příbramském Bytízu. Devět let – to je sice o mnoho míň než doživotí, k němuž ho odsoudili, ale i tak to představuje nekonečně mnoho hodin. Dumal v nich o všem možném, jen válku si za ten rok na samotkách a i potom odháněl z myšlenek, dařovalo se mu s úspěchem se vymanit ze světa, kam ho zahrnali, vracel se do dětství, na zahradu v Toušni, kde vyrostl, vzpomínal na klukovské zážitky, na rodiče, na kamarády ze Sokola, na dívky, které tak či onak poznal. A pak těch devět let skončilo. Manželka ho nedlouho předtím opustila a znovu se vdala, otec zemřel, jen maminka ho čekala právě tady – v Toušni. V místech spojených s ním pupeční

šňůrou pocitů, v místech, kam si přál se vrátit – a také se vždy vracel – a která po celou dobu války a potom kriminálů byla pevným bodem, k němuž směřovala magnetická střelka jeho myšlenek.

A právě tady, na provoněné a úly s včelami oživené zahradě v Toušni, kladu muži s vypracovanou figurou někdejšího sokolského borce, muži, který po návratu z vězení ještě vystudoval stavební průmyslovku, třicet let po první maturitě složil také druhou a v novém povolání našel své uplatnění, muži, který se navzdory téměř úplné ztrátě zraku angažuje v organizacích zahraničních vojáků, bojovníků za svobodu a někdejších politických vězňů, muži, který se v říjnu 1992, kdy bylo spolu s ním povýšeno do vysokých hodností posledních osm československých generálů, vyslovil takto: „Kdyby mi někdo v době, kdy jsem chodil v ‚domečku‘ s okovy na nohou a pouty na ruku, řekl, že se dožiji dnešního dne, považoval bych ho za fantastu.“ – tomuto muži kladu v Toušni, právě v Toušni, poslední dvojotázku:

– *Co si, pane generále Sedláčku, po všem, co jste prožil, myslíte o poslání vojáka? A vůbec – o čem teď nejčastěji přemýšlíte?*

„Voják je obhájcem cti národa. Anebo to tak aspoň má být. A já dnes s pocitem hlubokého zadostiučinění věřím, že tomu tak u nás navždy bude... A o čem přemýšlím? O svobodě. O tom, že každý, kdo se dnešní doby dožil, by si přes všechny těžkosti a nedokonalosti naší současnosti měl uvědomovat to podstatné: že je svobodným člověkem. A že je to víc, než jsme vůbec schopni pochopit a vnímat. A že nespočetně lidem, kteří po svobodě v nacistické i komunistické diktatuře toužili a bojovali za ni, nebylo toto štěstí dopřáno, nedožili se toho.“

Nenapadlo mne tam mezi toušeňskými včelami a ani dodatečně nic, co by se k tomuto noblesnímu názoru dalo dodat.

(Tomáš Sedláček, povýšený předtím na armádního generála, zemřel 27. srpna 2012 ve věku devadesáti čtyř let.)

(z kapitoly Přísně tajná akce PROTIÚDER)

Stanislav Körner, rodák ze Zbýhořska a někdejší policejní praporčík, si ze všech, kteří byli v tomto procesu odsouzeni k trestu na svobodě, odseděl nejvíc: třináct let a dva měsíce. Ale o tom, co bylo, dokázal po mnoha letech – tehdy už více než osmdesátiletý – hovořit ve svém plzeňském bytě s obdivuhodným nadhledem zralého a životem poučeného věku.

– *Kdy...?*

„Kdy to u mne začalo? To je jednoduché. Po únoru osmačtyřicet jsem sám sobě řekl: ‚Dost! Těmhle sloužit nebudu, a stejně by mě dříve nebo později vyhodili.‘ Vyřizovalo se mé propuštění ze služeb policie a zatím jsem tak nějak nouzově pracoval jako úředník u Fondu národní obnovy. Přestěhoval jsem se do Žatce, měl jsem tam ženu, dvě děti – a také kamaráda Františka Ouřadu, se kterým jsme společně sloužili už před válkou. A protože i Františka po Gottwaldově převratu od policie vyhodili a protože takových bylo mnoho, začali jsme se dávat dohromady a našli jsme i další spojení. Prvně to bylo jen takové oťukávání, pak už se otevřeně začalo hovořit o přípravě převratu. Společně s Václavem Šimákem, který jako štábní strážmistr sloužil v Praze, jsme mimo jiné připravili svolání, v němž bychom v okamžiku povstání vyzvali všechny vyhozené policisty a četníky, aby se přihlásili a ujali pořádkové služby. Všechno vypadalo docela nadějně, ale pak...“

– *Pak se ten řetěz někde přetrhl.*

„Jo, přetrhl. Pro Františka Ouřadu a pro mne si do Žatce přijeli 7. března 1949. Vezli nás – samozřejmě každého zvlášť – rovnou do Bartolomějské ulice v Praze a já celou cestu přemýšlel o tom, co asi vědí a jestli jsme s Františkem, když jsme se pro podobný případ předem domlouvali na shodných výpovědích, na něco podstatného nezapomněli. O hodinu později jsem už na nějaké přemýšlení neměl čas.“

– *Jak s vámi při výsleších jednali?*

„Tužil jsem, že to nebude v rukavičkách, ale to, co přišlo, předčilo všechna očekávání. V Bartolomějské ulici mi ze všeho nejdřív zavázali oči, svlékli mne do naha a pak jsem uslyšel věty, které mi v uších znějí dodnes: ‚Ty kurvo hanebná, na tobě si obzvlášť dáme záležet. Budeš mluvit jako kniha. Gestapáci, to byli nějací kabrňáci, ale my to umíme ještě líp. To poznáš!‘ A poznal jsem. Tečka. Víc o tom říkat nebudu. Mám k tomu důvod...“

– *Smím se zeptat, jaký je to důvod? Proč...?*

„Protože s utrpením, a bylo ho mnoho, jsem se už vyrovnal. I s křivdami. I se zpronevřením se blízkých. Žiji teď tím, co dobrého mne v životě potkalo. A raduji se, že jsem se dožil dneška. V mých letech má už mít člověk tak řečeno uklizený stůl, aby ho nemohlo nic zaskočit. Můj účet s těmi, kteří mne mučili a soudili a potom i nekonečně dlouho věznili, je vyrovnán: oni prožili zbytečný život a sloužili zgruntu špatné věci a ještě horším lidem. Já ne.“

Dr. Vladimír Struska:

„Takhle se to pozvolna odvíjelo. A v téhle souvislosti se musím k něčemu přiznat: přiznat se k nenávisti. Víte, kdy jsem ji ke svým věznilům pocítil v doslova šílené podobě? Když jsem se dozvěděl, jak zruďně se zachovali vůči mým nejbližším. Při domovní prohlídce na Zbraslavi, kde jsme bydleli a kde byl otec po válce ředitelem berního úřadu, namluvili mým rodičům, že jsem se prý pokusil o ilegální přechod přes hranice a byl jsem při tom zastřelen. Představte si to! Naši mne oplakali a dožadovali se práva mne pohřbít. Až pak vyšlo najevo, že jim ti hajzlové lhali. V té době už se totiž týráním, bitím, podvody a asi i konfidentskou zradou připravoval halasně ohlašovaný a přímými přenosy v rádiu potom ve veřejnosti propagovaný proces, který měl být pro národ velkým varováním. Ale stal se tehdy i důkazem o tom, že žijí v této zemi lidé, kteří se nemíní smířit s porobou. Ani tváří v tvář hrozbě smrti.“

Z průběhu přelíčení:

Prokurátor generál JUDr. Vaněk položil obžalovanému kapitánu Sabelovi otázku, co by si vlastně počal se svými tanky před generálním štábem, kam mínil z Žatce dorazit.

„Jednal bych jako voják,“ řekl Sabela.

Vaněk se tomu zasmál: „Myslíte si snad, že bychom vám vrata generálního štábu otevřeli?“

Kapitán Sabela zavrtěl hlavou. „Stačilo by jednou vystřelit, a podělali byste se strachy.“

(z kapitoly Tichý návrat Krále Šumavy)

– *Sedm let, k nimž vás v Českých Budějovicích odsoudili, je dlouhá doba, pane Hasile.*

„Nevím, jestli bych je v kriminálech a lágrech vůbec přežil. Byla to hrůza! Naštěstí se mi podařilo zkrátit si trest na pár měsíců, postaral jsem se sám sobě o jakousi soukromou amnestii. Myšlenkou na útěk jsem se zabýval úplně od počátku, ale zkraje to byly jen takové plané sny. Na plzeňských Borech, což byla takzvaně pevná věznice, to skoro ani nepřicházelo v úvahu, ale když nás potom šoupli na práci do uhelných dolů v Dolním Jiřetíně u Mostu... tam už se nějaká ta příležitost dala vyšpekulovat. Takže jsem špekuloval a špekuloval, a vyšlo to. Ještě s jedním muklem jsme jim zdrhli devátého května devětačtyřicátého roku. A měli jsme i potřebný kousek štěstí. Naši pronásledovatelé logicky předpokládali, že půjdeme do blízkého východního Německa a pak dál na západ, ale my je zmátli tím, že jsme to vzali obráceně – přes Žatec, Kryry a Plzeňsko na Šumavu. Měsíc jsme se tam s pomocí mnoha dobrých lidí skrývali, protože všude na čáře byla skoro neustálá pohotovost, až pak jsme přešli. V německém utečeneckém táboře si mne lidé z americké zpravodajské služby prověřili a nabídli mi spolupráci. S tím, že budu nucen čas od času se vracet do republiky. Podepsal

jsem.“

– *Stal jste se agentem-chodcem?*

„No... zrovna tento pojem jsme, pokud si vzpomínám, tehdy nepoužívali, ale dá se to tak říct.“

– *Možná to není zcela vhodná otázka, leč i tak ji položím: proč jste tu nabídku podepsal? Proč jste se stal tím, čím jste se stal?*

„Já vím, tady u vás to asi i teď zní ještě hrozně... agent! – ale musíte se na věc podívat tehdejšíma očima. Vždyť bylo jasné, že režim komunistů se nedá porazit jen zbožnými přáními a že každý, kdo chce žít ve svobodné zemi, musí k tomu nějak přispět. A také jsem ve vyšetřovací vazbě a ve vězení viděl, co všechno se děje. Seděl jsem na cele s chlapíkem, kterého po několik dnů a nocí nepřetržitě mučili elektrickým proudem a skoro se z té hrůzy pomátl, jiný mi ukazoval díry v nohách, které mu vypálili rozžhaveným drátem, když se nechtěl přiznat... A doslova před našima očima utýrali člověka, který se pokusil o útěk z lágru... Dá se to říci jednoduše: došel jsem prostě k přesvědčení, že v téhle zemi nebude lépe, dokud oni budou vládnout. Proto jsem podepsal. Chápete mne?“

– *Snad ano. Jaké jste potom plnil úkoly?*

„Jako pistolníka mě nenajali, to rozhodně ne. Ty úkoly byly převážně zpravodajské. Kontakty s nejrůznějšími lidmi v pohraničí i ve vnitrozemí. Organizování informačních sítí, budování mrtvých schránek... Mělo to téměř stereotypní podobu: přešel jsem prostě hranici a pak podle určeného plánu jezdil po republice. Přivázel jsem do Československa i letáky, také vysílačku. A při zpáteční cestě jsem kromě zpráv, získaných od našich pomocníků, bral s sebou dost často i zatčením ohrožené lidi.“

– *Mockrát jste přešel?*

„Několikrát jsem se dodatečně pokusil to spočítat. Nepodařilo se mi to.“

– *Desetkrát, patnáctkrát...?*

„Raději ještě trochu přidejte.“

– *Volil jste pořád stejnou cestu? Tedy cosi jako „Hasilovu stezku“?*

„Ale ne, to by bylo šílenství! Měl jsem své trasy, ale musel jsem je střídat, na příliš časté opakování bych velmi brzy doplatil. Zvonková, České Žleby – to byl můj rajon, kde jsem to dokonale znal. Ale se společníkem Kubalou jsem šel někdy i přes Želnavu a s jinými jinudy. Bylo třeba se pružně přizpůsobovat tomu, jak esenbáci rozmísťovali své pohraniční jednotky a posilovali hlídky. Celé dny a noci jsem je z druhé strany sledoval, abych získal přehled o jejich pohybu a podle toho si mohl zvolit tu nejlepší taktiku. A stejně to dělali i ostatní, kteří tam spolu se mnou byli a plnili podobné úkoly.“

– *Počítával jste při svých cestách strach?*

„Ovšem. Jen cvok nezná strach. Ale snažil jsem se, abych strachu nepodlehl. Báł jsem se hlavně zranění a dopadení... A taky maminka, když ji pustili z bolševického kriminálu a já se s ní tajně sešel, mi řekla: ‚Chlapče, jestli musíš dělat, co děláš, dělej to, ale i jako máma bych tě raději viděla v rakvi, než aby ses jim znovu dostal živý do rukou. Víím, co by tě čekalo. A stejně bys nepřežil.‘ A když vám tohle z očí do očí poví vlastní máma a vy tušíte, že už ji pravděpodobně vidíte v životě naposledy...“

– *Chodili jste ozbrojeni?*

„Jít beze zbraně by se rovnalo poloviční sebevraždě. A sebevraždy nebyly naším úkolem. Ale vážně – nemá cenu si dělat nějaké iluze: to, co jsme dělali a co jsme dělat museli, byla svým způsobem válka. Oboustranná válka se vším, co k válce obvykle patří. S taktikou i strategií, se střelbou, nástrahami, zraněnými, mrtvými...“

– *I s nenávistí vůči nepříteli?*

„S nenávistí vůči režimu, který to způsobil. K těm, se kterými jsme se utkávali, k esenbákům, jsem nějakou zvláštní nenávist – pokud si dobře vzpomínám – necítil. Ani po smrti bratra, kterého mi na čáře zákeřně zabili. Oni hájili svoje, my taky, oni byli se zbraněmi v rukou nachystáni na nás, my na ně. Mockrát jsem je měl na mušce, stačilo zmáčknout spoušť. Ale to

nebyl náš úkol, my jsme se měli střetnutí spíš vyhýbat, protože každá přestřelka ohrožovala naše akce.“

– *Ale došlo k nim. Zmínil jste se před okamžikem o bratrově smrti...*

„Jo, bratr. K tomu musím něco říct. Doslova hnusný byl u komunistů způsob, jak se mstili na rodinách. Když mne tehdy v Novém Údolí zadrželi a pak odsoudili, vybili si vztek i na mých bratrech. Jaroslav jim zavčas zmizel, dostal se do zahraničí a před několika roky zemřel v Kanadě, Toníka a Bohumila sebrali a vezli do vězení v Prachaticích, kde se oba pokusili o útěk, Bohumilovi to vyšlo, ale Toníka dopadli, hrozně ztýrali a prošel pak Jáchymovem, Příbramí a bůhví čím ještě, přišel o sluch, zmrzačili ho. Bratr Bohumil se potom se mnou sešel v Německu, párkrát přešel nazpátek, tajně si odsud odvedl přes čáru ženu a potom šel na další cestu společně se mnou s tím, že si po splnění úkolů odvede s sebou i syna... Jenže ta cesta byla zrazená, někdo zvenčí to hlásil a my vlezli u Českých Žlebů do léčky. Esenbáci bez varování spustili doslova zběsilou palbu a Bohumil to nepřežil. Marně jsem na něj za hranicí čekal po celý zbytek noci.“

(z kapitoly Vychýlen zůstane kříž číhošťský...)

A tady se v kauze Číhošť estébácká režie dočasně zadržela. Kněz Toufar, převezенý po zatčení na zvláštní oddělení věznice ve Valdicích, se přiznat odmítal. Snad z hrdosti, snad z mučednického přesvědčení své víry, ale třeba se jen tak obyčejně lidsky vzepřel zvůli těch, kteří ho týrali. Stále a stále říkal „ne“.

Šéfem speciální skupiny StB, která tuto záležitost s nejvyšší mírou utajení řešila, byl tehdejší podporučík Ladislav Mácha. „Pracovali jsme pod silným tlakem nadřízených,“ přiznal v šedesátých letech – tedy ještě předtím, než začal úplně všechno zapírat –, „a ti nám stále volali, že je třeba farářovo přiznání urychlit. Když se nedařilo zlomit Toufara hrozbou, že zveřejníme jeho údajné morální poklesky, přivezl mi můj šéf Josef Čech rozkaz velitele StB Osvalda Závodského, že doznání je třeba dosáhnout za každou cenu. Rozkaz měl písemnou podobu a končil pokynem: „Po přečtení ihned zničit!“ Znamenalo to, že je nám výslovně uloženo použít jiných metod.“

Jak decentně řečeno! Z dalších svědectví víme, co to znamenalo. Nevytápěná sklepní cela s mrazem ojíněnými stěnami, nedostatečné oblečení a stálá tma, přesolené jídlo a odpírání vody, rozbití zad, hýždí a chodidel gumovým obuškem... Ne-li peklo, tedy aspoň očištěc si Josef Toufar ve Valdicích prožil. Když ho konečně zlomili a v noci na pátek 24. února tajně dovezli do Číhoště, aby tam před kameramanem z StB „rekonstruoval svůj čin“, byla to již jen kulhající a zhroucená troska člověka. Nelze si odpustit: kam se asi díval a nač myslel přítomný a do všeho zasvěcený pověřenec Státního úřadu pro věci církevní a ministerstva spravedlnosti JUDr. Karel Čížek, jemuž z postavení prokurátora příslušela ochrana zákona a zákonosti?

Za čtvrté: Po návratu do Valdic se Toufar zhroutil, upadl do bezvědomí a krize vyvrcholila v sobotu 25. února. „S tímhle si neporadím, ten člověk umírá,“ konstatoval vězeňský lékař MUDr. Roubíček. Vypukl – jak už víme – poprask. Farářova smrt nebyla přece plánována. A když o té věci včera mluvil na zasedání ÚV KSČ dokonce i sám Gottwald... Vedoucí církevního odboru ministerstva vnitra odletěl zvláštním letadlem do Jičína a zařídil Toufarův převoz do Státního sanatoria v pražské Legerově ulici 61. (Jen na okraj: v témže sanatoriu zemře o necelá dvě desetiletí později také Jan Palach.) Zdejší personál byl zděšen tím, co uviděl. MUDr. František Maurer: „Do smrti to budu mít před očima! Prasklý žaludeční vřed s následným zánětem pobřišnice ve velmi zanedbaném a pokročilém stavu. Snažili jsme se, ale toho člověka nikdo zachránit nemohl. Byl surovým způsobem utýrán nevhodnou stravou a opakovaným zmlácením, což při jeho vředovém onemocnění a celkovém stavu nemohlo

nemít katastrofální následky.“

Za páté: Přes všechnu lékařskou péči – vykonávanou ovšem pod přímým dozorem StB – osmačtyřicetiletý Josef Toufar, rodák z Arnolce na Jihlavsku, vedený ovšem v sanatoriu pod krycím jménem Josef Zouhal, v sobotu 25. února 1950 ve 20.35 hodin zemřel. Výpis ze žurnální knihy soudního lékařství: „Číslo pitvy 223... perforovaný vřed dvanácterníku, mnohočetné krevní podlitiny na trupu a končetinách, povšechný hnisavý zánět pobřišnice, chlopenní vada srdce...“

Nejvyšší činitelé strany a vlády se o úmrtí muže, s nímž měli jiné záměry, dozvěděli na slavnostní recepci, jíž bylo v sobotním večeru završeno dvoudenní jednání ÚV KSČ, konané na počest výročí Vítězného února. JUDr. Alexej Čepička, Gottwaldův zeť, který byl tehdy ministrem spravedlnosti a předsedou Státního výboru pro věci církevní, o tom 2. srpna 1968 před Vyšší vojenskou prokuraturoou v Táboře vypověděl: „Dodnes jsem toho názoru, že tzv. zázrak v Čihošti byl určitou formou pobuřování proti státu. O smrti faráře Toufara mne samozřejmě přednostně informovali, ale odmítám nařčení, že jsem se jakkoli podílel na záměrném zakrývání této události a tajném pohřbu, i když je pochopitelné, že s těmito věcmi nebyla za daných okolností seznámena široká veřejnost.“